

Komparatívna analýza cukrovarníckeho priemyslu krajín Euroázijskej ekonomickej únie z pohľadu konkurencieschopnosti

COMPARATIVE ANALYSIS OF SUGAR INDUSTRY OF EAEU COUNTRIES IN TERMS OF COMPETITIVENESS

Katarína Petrovciková¹, Akzhan Yeginbayeva², Vanda Lieskovská¹, Khoich Aizhan²

¹ Ekonomická univerzita v Bratislave, Podnikovohospodárska fakulta so sídlom v Košiciach

² L. N. Gumilyov Eurasian National University, Faculty of Economics, Kazakhstan

Euroázijská ekonomická únia (ďalej EUEA) vznikla podpísaním dohody 29. mája 2014, signatárskymi krajinami boli Ruská federácia, Kazachstan a Bielorusko. Neskôr sa členmi tohto zoskupenia stalo aj Kirgizsko a Arménsko. Vzájomnou podporou spolupráce a obchodnej výmeny medzi členskými krajinami dochádza k prehĺbovaniu ekonomických väzieb a procesom zjednodušenia prístupu na trhy členských krajín. Formovanie a rozvoj trhových vzťahov EUEA z pohľadu cukrovarníckeho priemyslu poukazuje na problém prežitia a stabilného rastu domácich cukrovarníckych podnikov v konkurenčnom prostredí. Cukrovarnícky priemysel má strategický význam pre ekonomiky členských štátov EAEU vzhľadom na to, že má silný štrukturálny vplyv na formovanie odvetvových proporcií národného hospodárstva. Zvyšovanie konkurencieschopnosti cukrovarníckeho priemyslu je teda dôležitou národohospodárskou úlohou súvisiacou so zabezpečením potravinovej bezpečnosti krajín a stabilizáciou trhu s potravinami.

Berúc do úvahy skutočnosť, že cukor je strategická potravinová, ekonomický systém krajiny by mal mať v tejto komodite vysoký ukazovateľ sebestačnosti. V priemere by pre každú ekonomiku mala byť optimálna úroveň sebestačnosti v strategických potravinových produktoch aspoň 75 %. Vo všeobecnosti EAEU plne zabezpečuje vnútornú potrebu cukru (107,1 %). Miera sebestačnosti národného hospodárstva sa však v jednotlivých členských štátoch EAEU líši. V roku 2018 bola úroveň sebestačnosti v oblasti vyrábaného cukru na domácom trhu na úrovni 74,2 % v Arménsku, 182,7 % v Bielorusku, 41,1 % v Kazachstane, 75,8 % v Kirgizsku a 108,2 % v Rusku. (1)

Zvýšenie konkurencieschopnosti cukrovarníckeho priemyslu je predpokladom zaistenia potravinovej bezpečnosti krajín EAEU a stabilizácie trhu s potravinami.

Za zmienku stojí, že dnes Bielorusko, Rusko a Kirgizsko vyrábajú cukor z domácich surovín – cukrovej repy. Arménsko vyrába cukor výlučne z dovážaných surovín – cukrovej trstiny, a Kazachstan vyrába cukor z dvoch druhov surovín – cukrovej repy (90 % dovážaných) a cukrovej trstiny (100 % dovážaných) (2).

Teoretické východiská článku vzťahujúce sa ku konkurencieschopnosti poľnohospodárskeho sektora, boli práce autorov, ako sú ASHILOVA ET AL. (3), KOKENOVA ET AL. (4), TIREUOV ET AL. (5), TSAURKUBULE ET AL. (6), ZHUSSUPOV ET AL. (7), a OECD (8).

V článku sa budeme venovať komplexnej kvalitatívnej analýze úrovne konkurencieschopnosti cukrovarníckeho priemyslu v členských štátoch EAEU prostredníctvom kvantitatívnych a kvalitatívnych metód.

Metodológia

Trendy vývoja cukrovarníckeho priemyslu v členských krajinách EUEA sme posudzovali v období rokov 2015–2019 na základe porovnania dostupných sekundárnych štatistických údajov.

Podľa SVETUNKOVA a LITVINOVA (9) možno na hodnotenie konkurencieschopnosti produktu použiť tri metódy: diferenciál, komplex, expertné metódy hodnotenia.

Na vyhodnotenie konkurencieschopnosti cukrovarníckych produktov bola zvolená diferenciálna metóda. Táto metóda sa zameriava na hodnotenie individuálnych, konkrétnych alebo špecifických vlastností produktu. Touto metódou je možné vykonať komplexné hodnotenie konkurencieschopnosti produktu a jeho jednotlivých charakteristík.

Hodnotenie konkurencieschopnosti produktov cukrovarníckeho priemyslu sme analyzovali:

- výpočtom diferenciálnych ukazovateľov za cenu,
- pomocou diferenciálnych ukazovateľov pri objeme predaja na trhu.

Na základe analýzy existujúcich zdrojov sme pristúpili k vyhodnocovaniu konkurencieschopnosti cukrovarníckych produktov prostredníctvom vzorcov spracovaných autormi podľa (9):

$$Di_p = \frac{P_{b(r)}}{P_p} \quad (1),$$

kde Di_p – diferenciálny ukazovateľ konkurencieschopnosti produktu za danú cenu,

P_p – cena produktu,

$P_{b(r)}$ – báza, referenčná cena.

$$Di_v = \frac{V_m}{V_p} \quad (2),$$

kde Di_v – diferenciálny ukazovateľ konkurencieschopnosti produktu na základe hodnôt predaja na trhu,

V_m – objem výroby,

V_p – celkový objem produktov ponúkaných na trhu.

Pri výpočte diferenciálneho ukazovateľa konkurencieschopnosti produktu vzhľadom na cenu je dôležité použiť minimálnu cenu na skúmanom trhu ako základnú (referenčnú) cenu.

V článku sme relatívnu vývoznú výhodu (RXA), relatívnu dovoznú výhodu (RMA) a relatívnu obchodnú výhodu (RTA) výrobkov z rafinovaného cukru vypočítali podľa vzorcov spracovaných autormi podľa (10, 11):

$$RXA_{ij} = \frac{X_{ij}/X_{it}}{X_{nj}/X_{nt}} \quad (3),$$

$$RMA_{ij} = \frac{M_{ij}/M_{it}}{M_{nj}/M_{nt}} \quad (4),$$

$$RTA_{ij} = RXA_{ij} - RMA_{ij} \quad (5),$$

kde: RXA – relatívna exportná výhoda,
 RMA – relatívna importná výhoda,
 RTA – relatívna obchodná výhoda,
 X – export; M – import,
 i – cukrárenský produkt,
 n – ostatné produkty,
 j – Arménsko/Bielorusko/Kazachstan/Kirgizstan/Rusko,
 t – EUEA členské krajiny spolu.

Celkovo bude mať produkt konkurenčnú výhodu, ak je hodnota RXA väčšia ako jedna a naopak hodnota RMA je nižšia ako jedna. Vyššia RTA teda viedla k vyššej úrovni konkurencieschopnosti skúmaného produktu na trhu.

Tab. 1. Dynamika produkcie rafinovaného cukru a štruktúra

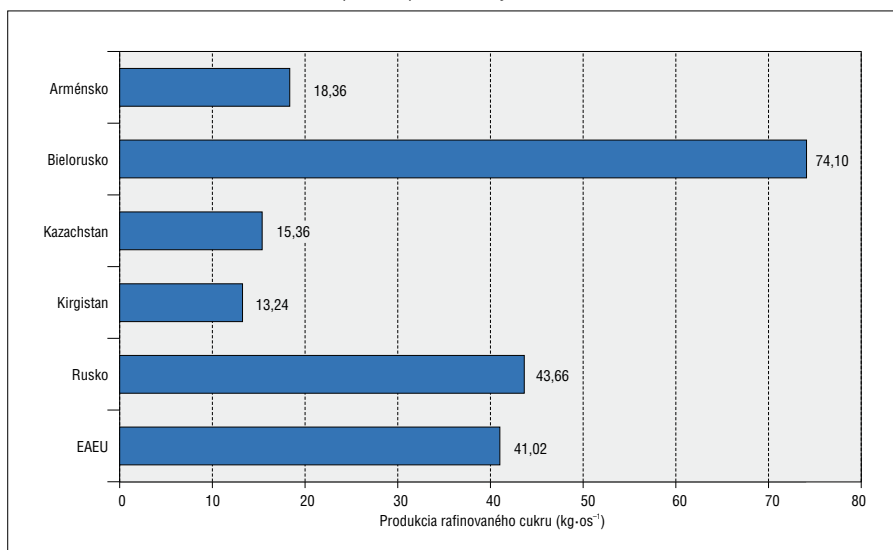
Členské krajiny	Roky				
	2015	2016	2017	2018	2019
Arménsko (tis. t)	53,23	54,12	48,3	57,99	59,98
– z cukrovej repy (%)	—	—	—	—	—
– z cukrovej trstiny (%)	100	100	100	100	100
Bielorusko (tis. t)	654,10	846,90	737,90	637,68	639,23
– z cukrovej repy (%)	75	70	80	100	100
– z cukrovej trstiny (%)	25	30	20	0	0
Kazachstan (tis. t)	242,98	411,83	306,58	223,27	196,98
– z cukrovej repy (%)	5	7	11	27	22
– z cukrovej trstiny (%)	95	93	89	73	78
Kirgizstan (tis. t)	24,36	67,72	100,36	122,54	99,70
– z cukrovej repy (%)	100	60	100	88	100
– z cukrovej trstiny (%)	—	40	—	12	—
Rusko (tis. t)	5 742,63	6 046,99	6 664,98	6 272,71	7 264,40
– z cukrovej repy (%)	89	96	100	100	100
– z cukrovej trstiny (%)	11	4	—	—	—
Spolu (tis. t)	6 717,29	7 427,55	7 858,45	7 314,20	8 260,30
Rast produkcie (%)	—	110,57	105,80	93,07	112,94

Prameň: vlastné spracovanie podľa (12)

Cukrovarnícky priemysel v krajinách EAEU

Trendy vývoja cukrovarníckeho priemyslu v krajinách EAEU môžeme posudzovať v týchto oblastiach:
 – dynamika výroby bieleho rafinovaného cukru a jeho štruktúra,

Obr. 1. Produkcia bieleho cukru per capita v krajinách EAEU v rokoch 2015–2019

Prameň: vlastné spracovanie podľa (12)

Tab. II. Dynamika výnosov cukrovarov EAEU

Členské krajiny	2015	2016	2017	2018	2019
	Výnos (mil. USD)				
Arménsko	33,17	28,14	31,50	28,14	50,37
Bielorusko	297,27	469,54	363,86	271,81	250,18
Kazachstan	177,80	234,66	143,27	104,47	88,88
Kirgistan	12,35	399,75	59,96	70,49	48,77
Rusko	4 414,01	3 779,37	4 010,45	3 125,00	3 356,52
Spolu	4 933,61	4 551,46	4 609,04	3 599,910	3 794,72
Rast výnosov (%)	—	92,25	101,27	78,11	105,41

Prameň: vlastné spracovanie podľa (12, 13)

Tab. III. Dynamika nákladovej ceny výroby bieleho cukru

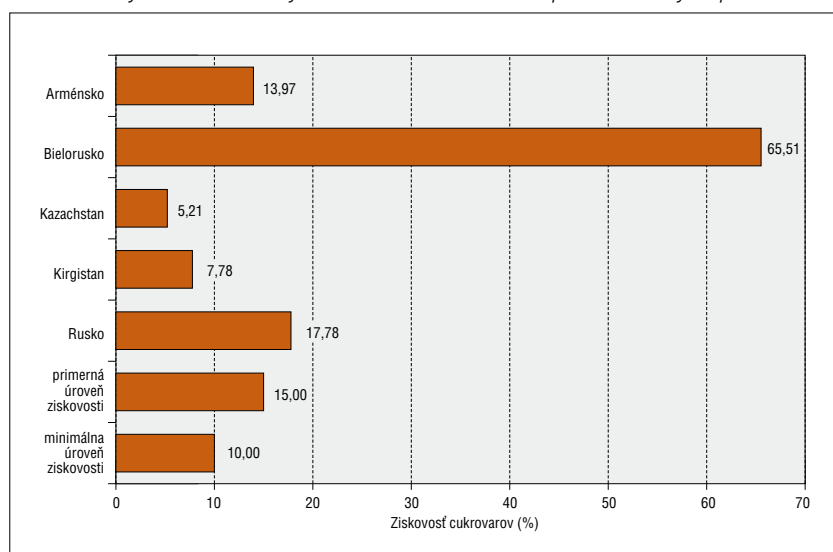
Členské krajiny	2015	2016	2017	2018	2019
	Nákladová cena cukru (mil. USD)				
Arménsko	442,45	371,10	459,90	344,47	596,22
Bielorusko	232,49	284,58	253,11	218,79	200,90
Kazachstan	617,61	480,91	394,44	394,92	379,36
Kirgistan	415,94	481,10	489,88	471,72	401,12
Rusko	394,28	387,83	471,37	510,69	544,57
EAEU	2102,77	2005,52	2068,70	1940,59	2122,17

Prameň: vlastné spracovanie podľa (14, 15, 16, 17)

- dynamika ekonomických výnosov cukrovarov,
- dynamika nákladov na biely rafinovaný cukor,

okolo 80 % a Arménsko s produkciou vyrábanou z surového cukru z cukrovej trstiny importovaného predovšetkým z Brazílie.

Obr. 2. Porovnanie priemernej ziskovosti cukrovarov v rokoch 2015–2019 s teoretickými a normatívnymi indikátormi ziskovosti potravinárskych podnikov

Prameň: vlastné spracovanie podľa (14, 19, 20, 21)

- ziskovosť výroby a ekonomické činnosti cukrovarov,
- dynamika cien cukru a cenový systém,
- dynamika využívania výrobných kapacít cukrovarov.

Celkový objem výroby cukru v členských štátoch EAEU v roku 2019 dosiahol 8,3 mil. t, čo bolo o 12,9 % viac ako v predchádzajúcom roku. Hlavný podiel na výrobe cukru pripadá na Rusko 87,9 %, zatiaľ čo Bielorusko predstavuje 7,7 % a zvyšok krajín menej ako 5 %.

V období rokov 2015 až 2019 vzrástol objem výroby cukru v celej únii o 22,8 %. Ak vezmeme tieto dáta do úvahy samostatne podľa krajín, objem výroby cukru vzrástol o 12,7 % v Arménsku, o 26,5 % v Rusku a tiež viac ako 4× v Kirgizsku. V rovnakom čase klesla výroba cukru v Kazachstane (18,9 %) a Bielorusku (2,3 %).

Produkcija cukru na osobu za priemer EAEU je 41,02 kg. Najvyššia produkcia bola v Bielorusku (74,1 kg) a najnižšia v Kirgizku (13,24 kg). Je potrebné poznamenať, že v štruktúre výroby cukru v Kazachstane, hlavný podiel zaujíma výroba trstinového cukru, ktorý sa dováža zo zahraničia, predovšetkým z Brazílie. Napriek tomu, že viac ako 70 % rafinovaného cukru v Kazachstane sa vyrába z cukrovej trstiny, jeho výroba sa za posledných päť rokov znížila o 78,5 tis. t, zatiaľ čo súčasne sa výroba rafinovaného cukru z cukrovej repy postupne zvyšovala o viac ako 40 tis. t. V súčasnosti tiež Bielorusko, Kirgizstan a Rusko sú schopné plne zabezpečiť cukrovarnícky priemysel z domácich zdrojov, zatiaľ čo Kazachstan len

Z pohľadu výnosov a ich vývoja v sledovanom období môžeme podľa tab. II. konštatovať, že aj vzhľadom k veľkosti krajiny a jej ekonomickej sily je dominantným trhom Ruská federácia, kde ale podľa údajov dochádza k stagnácii výnosov v daných rokoch. Z pohľadu rastu je zaujímavým trhom Arménsko, kde výnosy v sledovanom období vzrástli o takmer polovicu. Pokles výnosov vidieť v Kazachstane, Bielorusku a Kirgizstane.

Obzvlášť významným ukazovateľom pre podniky cukrovarníckeho priemyslu je nákladová cena. Je dôležité sledovať nákladovú cenu v zmysle dvoch priorít: jednotkové náklady na výrobu cukru (výrobné náklady na jeden kilogram hotového produktu) a celkové náklady na výrobu bieleho rafinovaného cukru vrátane trstiny a repy. Analýza nákladových cien cukrovarníckych podnikov v Kazachstane ukazuje, že napriek poklesu objemov výroby v rokoch 2017–2019 dochádza k zvýšeniu špecifických výrobných nákladov (tab. III.). Priemerné jednotkové náklady na výrobu

cukru v rokoch 2015–2019 v Kazachstane boli 0,45 USD·kg⁻¹ (alebo 453,45 USD·t⁻¹). Zvýšené výnosy cukrovarov v Arménsku boli tiež sprevádzané rastúcimi nákladmi, v roku 2019 došlo k výraznému rastu surovín, a to takmer dvojnásobnému. Nárast vidíme aj pri Ruskej federácii, naproti tomu v ostatných členských krajinách EAEU dochádza v sledovanom období k miernemu poklesu.

Na základe údajov z tab. IV. a následnou grafickou analýzou (obr. 2.) vidieť, že najvyššia priemerná ziskovosť cukrovarov je v Bielorusku a to až 65,51 %. Naproti tomu všetky ostatné členské krajiny EAEU majú priemernú ziskovosť oveľa menšiu. Najnižšia je v Kazachstane na úrovni 5,21 % a najvyššia zo zvyšných krajín je v Ruskej federácii na úrovni 17,78 %.

Nákladová cena výroby cukru s objemom výroby cukru, cena a sadzba dane z pridanej hodnoty ovplyvňujú zisky cukrovarov. Napriek tomu, že výrobcovia cukru v Rusku majú za posledné dva roky záporný hospodársky výsledok, ich priemerný zisk v rokoch 2015–2019 vykázal najvyššiu hodnotu v únii na úrovni 415,24 mil. USD. Podľa SojuzRosSahar k negatívnej dynamike ziskov cukrovarov v Rusku dochádza v dôsledku prebytku výroby, ktorý viedol k zlacneniu cukru, ako aj z devalvácii rubľa a zvýšeniu nákupných cien cukrovej repy. Kirgizsko má najnižší priemerný zisk za posledných päť rokov na úrovni približne 3,38 mil. USD, čo je spôsobené najmä nízkymi objemami výroby cukru.

Analýza dynamiky cien rafinovaného cukru v krajinách EUEA v USD ukazuje (tab. V.), že v Arménsku došlo v roku 2019 oproti roku 2018 až k 70 % rastu veľkoobchodných cien rafinovaného cukru, čo reflektuje už spomínaný rast nákladov a odráža sa aj vo veľkoobchodných cenách. Zvyšné krajiny majú veľkoobchodné ceny na približne rovnakej úrovni, najnižšia veľkoobchodná cena je v Bielorusku a to na úrovni 391,38 USD·t⁻¹.

Ako vidno z obr. 2., výrobcovia cukru v Bielorusku majú najvyššiu úroveň ziskovosti (vyše 65 %) v únii. Rusko má tiež úroveň ziskovosti nad priemerom ziskovosti výrobcov potravín (takmer 18 %). V Arménsku je tento ukazovateľ takmer 14 %. Pokiaľ ide o Kazachstan a Kirgizsko, ziskovosť výrobcov cukru v týchto krajinách je pod 10 %.

Cena sa v cukrovarníckych podnikoch tvorí pod vplyvom nasledujúcich faktorov: jednotkové výrobné náklady, rentabilita produktu (zisková marža), daň z pridanej

Tab. IV. Dynamika ziskov cukrovarov EAEU

Ukazovateľ	2015	2016	2017	2018	2019
	Zisky (mil. USD)				
Arménsko					
Príjmy podnikov	33,17	28,14	31,50	28,14	50,37
Nákladová cena	23,55	20,08	22,37	19,98	35,76
Daň z pridanej hodnoty (20%)	5,53	4,69	5,25	4,69	8,40
Zisk	4,09	3,37	3,88	3,47	6,22
Bielorusko					
Príjmy podnikov	296,27	469,54	363,86	271,81	250,18
Nákladová cena	152,07	241,01	186,77	139,52	128,42
Daň z pridanej hodnoty (10%)	26,93	42,69	33,08	24,71	22,74
Zisk	117,27	185,84	144,01	107,58	99,02
Kazachstan					
Príjmy podnikov	177,81	234,66	150,55	110,72	94,28
Nákladová cena	150,07	198,05	127,06	93,45	79,26
Daň z pridanej hodnoty (12%)	19,05	25,14	16,13	11,86	10,10
Zisk	8,69	11,47	7,36	5,41	4,92
Kirgizstan					
Príjmy podnikov	12,35	39,75	59,96	70,49	48,77
Nákladová cena	10,13	32,58	49,16	57,80	39,99
Daň z pridanej hodnoty (12%)	1,32	4,26	6,42	7,55	5,23
Zisk	0,90	2,91	4,38	5,14	3,55
Rusko					
Príjmy podnikov	4414,01	3779,37	4010,45	3125,00	3356,52
Nákladová cena	2 037,80	2 110,67	2 827,53	2 883,09	3 560,35
Daň z pridanej hodnoty (10%)	401,27	343,58	364,59	284,09	305,14
Zisk	1 748,52	1 090,60	504,16	-362,52	-904,56

Prameň: vlastné spracovanie podľa (14, 18, 19)

Tab. V. Dynamika veľkoobchodných cien bieleho cukru

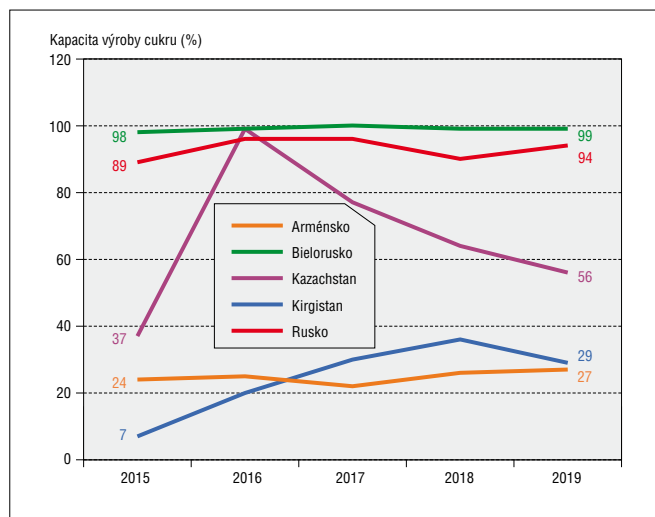
Ukazovateľ	2015	2016	2017	2018	2019
	Veľkoobchodná cena bieleho rafinovaného cukru				
Arménsko					
Cena (USD·t ⁻¹)	623,17	520,00	647,75	485,17	839,75
Cena (AMD·t ⁻¹)	297 825,41	249 854,80	312 681,88	234 330,65	403 457,89
Bielorusko					
Cena (USD·t ⁻¹)	452,94	554,42	493,10	426,24	391,38
Cena (BYN·t ⁻¹)	7 208 802,81	5 614 794,30	951,68	869,53	817,98
Kazachstan					
Cena (USD·t ⁻¹)	731,77	569,80	467,34	467,92	451,23
Cena (KZT·t ⁻¹)	162 248,71	194 962,77	152 349,58	161 296,70	172 708,28
Kirgizstan					
Cena (USD·t ⁻¹)	507,24	587,00	597,42	575,27	489,17
Cena (KGS·t ⁻¹)	32 696,69	41 037,17	41 144,32	39 601,59	34 139,17
Rusko					
Cena (USD·t ⁻¹)	768,64	625,00	601,72	498,19	462,05
Cena (RUB·t ⁻¹)	46 787,12	41 900,00	35 104,34	31 216,59	29 908,50

Prameň: vlastné spracovanie podľa (14, 19, 20)

hodnoty. Podľa údajov uvedených v tab. V. najnižšia cena cukru v únii pripadá v roku 2019 Bielorusku na úrovni 391,38 USD·t⁻¹ cukru. V Kazachstane, Kirgizsku a Rusku sa cena pohybuje nad 450 USD·t⁻¹ cukru. Najdrahší cukor je v Arménsku, kde sa cena za tonu produktu pohybuje nad 800 USD·t⁻¹.

Kazachstan je po Rusku druhou najrozsiahlejšou krajinou v rámci EUEA. Našu pozornosť sústreďujeme ďalej na túto krajinu. Podľa obr. 3. bola maximálna výrobná kapacita v Kazachstane

Obr. 3. Dynamika využívania kapacity výroby cukru

Prameň: vlastné spracovanie podľa (19, 20)

v roku 2016. V roku 2019 bola miera využitia výrobnéj kapacity 56,2 %. Neschopnosť priemyselných podnikov dosiahnuť plnú výrobnú kapacitu spôsobuje prestoje ich výroby, vrátane sezónnych. Hlavné dodávky surového trstinového cukru do Kazachstanu sa uskutočňujú za súčasných svetových cien na základe výmenného kurzu amerického dolára. V tab. VI. je uvedené hodnotenie dynamiky cien nakupovaného surového trstinového cukru v rokoch 2015–2019.

Analýza dynamiky cien surového trstinového cukru ukazuje, že na svetovom trhu cukru mala cena relatívne stabilný cyklický trend. Maximálny vrchol cien surového trstinového cukru nastal v rokoch 2016 a 2017. V tomto období bola cena 415,99 USD·t⁻¹ a 433,05 USD·t⁻¹. V roku 2019 bola cena surového trstinového cukru minimálna a dosiahla 312,94 USD·t⁻¹, čo je nižšia cena ako vo všetkých predchádzajúcich obdobiach.

Opačná situácia nastáva, keď sa cena cukrovej trstiny prepočíta z dolárovej hodnoty na tenge. V tomto ohľade je hlavným faktorom vplyvu výmenný kurz dolára voči tenge,

ktorý od devalvácie národnej meny neustále rastie. Vzhľadom na tento trend sa nákupné ceny surového trstinového cukru za päť rokov zvýšili zo 65,32 tis. tenge za tonu na 120,72 tis. tenge za tonu. Maximálne ceny boli v rokoch 2016 a 2017.

Vo svete situácia na trhu s cukrom úzko súvisí so situáciou na trhu s ropou. Za rovnakých okolností je nárast cien ropy sprevádzaný nedostatkom na trhu s cukrom a jeho zvyšovaním, pretože výrobcovia cukru používajú nástroj na diverzifikáciu, aby si udržali konkurencieschopnosť a zamerali svoju hlavnú výrobu na výrobu biopalív, ktoré sú žiadané a pri predaji vyžadujú najnižšie logistické náklady.

Pomer celkového objemu ponuky bieleho rafinovaného cukru na miestnom trhu k objemu jeho domácej produkcie zároveň identifikuje úroveň konkurencieschopnosti bieleho rafinovaného cukru z hľadiska objemov výroby (tab. VII.). Podľa prepočtu konkurencieschopnosti cukrových produktov z hľadiska objemov výroby zostáva lídrom Bielorusko, na druhom mieste je Rusko. Obe krajiny majú úroveň nad 100 %. Kirgizsko je na treťom mieste s úrovňou konkurencieschopnosti mierne nad 80 %. Arménsko má relatívne nízku úroveň konkurencieschopnosti, pokiaľ ide o výrobu cukru, tesne nad 50 %. Najnižšia úroveň konkurencieschopnosti z hľadiska objemu výroby cukru je v Kazachstane tesne pod 35 %.

Ako už bolo uvedené, hodnota RXA väčšia ako nula a zároveň hodnota RMA menšia ako jeden naznačuje, naznačuje, že krajina má pri vývoze určitého druhu výrobku komparatívnu výhodu. V posudzovanom prípade z pohľadu konkurencieschopnosti krajín EUEA, len jedna krajina: Bielorusko má RXA vyššiu ako nula, čo znamená, že krajina má veľký objem výroby cukru

Tab. VI. Dynamika cien surového trstinového cukru ovplyvnené vonkajšími faktormi

Ukazovateľ	2015	2016	2017	2018	2019
Objem surového trstinového cukru dovezeného do Kazachstanu (tis. t)	204,37	327,44	206,22	131,19	137,69
Objem surového trstinového cukru dovezeného do Kazachstanu (tis. USD)	71 212,60	136 212,20	89 303,40	47 500,70	43 088,30
Priemerná ročná cena surového trstinového cukru (USD·t ⁻¹)	348,45	415,99	433,05	362,09	312,94
Svetová spotovú cena ropy (USD·bareľ ⁻¹)	52	44	54	71	64
Priemerný kurz KZT za USD	221,72	342,16	325,99	344,71	382,75
Priemerná ročná cena surového trstinového cukru (KZT·t ⁻¹).	65 316,93	147 135,01	145 161,43	126 615,43	120 720,78

Prameň: vlastné spracovanie podľa (19, 22)

Tab. VII. Výpočet diferenciálneho ukazovateľa konkurencieschopnosti bieleho rafinovaného cukru z hľadiska tržieb na trhu v roku 2019

Ukazovateľ	Arménsko	Bielorusko	Kazachstan	Kirgizstan	Rusko
Objem výroby rafinovaného cukru (tis. t)	59,98	639,23	196,98	99,7	7 264,40
Celkový objem cukrovarníckych výrobkov ponúkaných na miestnom trhu (tis. t)	118,67	449,36	574,61	124,10	6 846,22
Konkurencieschopnosť bieleho cukru z hľadiska objemu predaja (%)	50,54	142,25	34,28	80,34	106,11

Prameň: vlastné spracovanie podľa (12)

Tab. VIII. Výpočet RXA, RMA, RTA pre rok 2019

Členské krajiny	Export všetkých komodít spolu (mil. USD)	Import všetkých komodít spolu (mil. USD)	Export cukru (mil. USD)	Import cukru (mil. USD)	RXA	RMA	RTA
Arménsko	2 620,07	5 071,64	0,09	22,37	0,05	5,45	-5,40
Bielorusko	32 955,12	39 476,68	96,78	0,00	5,31	0,00	5,31
Kazachstan	58 065,59	39 709,31	3,65	156,43	0,08	8,71	-8,63
Kirgistan	1 986,11	4 988,95	0,87	12,18	0,62	2,91	-2,28
Rusko	426 720,33	247 161,34	266,13	99,62	0,59	0,19	0,40
EAEU	522 347,22	336 407,92	367,52	290,60	—	—	—

Prameň: vlastné spracovanie podľa (23)

a vysokú úroveň sebestačnosti, čo umožňuje exportovať prebytok výroby cukru. Kirgizsko a Rusko majú relatívne rovnakú úroveň RXA, približne 0,6. Najnižšiu komparatívnu výhodu vo vývoze cukru majú Arménsko a Kazachstan, 0,05 a 0,08.

Pokiaľ ide o objemy dovozu, nižšia RMA naznačuje vyššiu relatívnu výhodu krajiny pri dovoze konkrétneho produktu. Bielorusko a Rusko predstavujú pre cukor dobrú relatívnu dovoznú výhodu. V Arménsku a Kirgizsku vedie neúplné využitie výrobných kapacít (o menej ako 25 %) k nedostatku cukru na miestnom trhu, čo následne zapríčinilo nárast dovozu cukru z iných krajín. RMA v Arménsku a Kirgizsku je približne 5 a 3. V Kazachstane z dôvodu nedostatku surovín na výrobu cukru, celkový objem cukru v Kazachstane neumožňuje krajine uspokojiť miestny dopyt, čo vedie k vysokému objemu dovozu cukru. RMA v Kazachstane od roku 2019 je takmer 9.

Súčasná situácia odráža konečné relatívne obchodné výhody členských štátov EAEU. Bielorusko predbieha ostatné krajiny a zostáva lídrom v únii. RTA Bieloruska je vyššia ako 5. Rusko má tiež pozitívny ukazovateľ RTA (0,40). Bielorusko a Rusko, kde je cukrovarnícky priemysel plne vybavený domácou surovinou (cukrová repa) a kde je miera sebestačnosti v cukrovarníckom produkte nad 100 %, neexistuje závislosť od dovozu cukru.

Hodnota RTA menšia ako nula sa zasa interpretuje ako „komparatívna nevýhoda“ v obchode so skúmaným produktom. Ostatné členské štáty EAEU: Arménsko, Kazachstan a Kirgizsko majú zápornú RTA a predstavujú veľkú komparatívnu nevýhodu v obchode s rafinovaným cukrom v roku 2019.

Súhrn

Hlavným cieľom článku bolo poskytnúť kompletnú analýzu konkurencieschopnosti produktov cukrovarníckeho priemyslu členských štátov EAEU. Hlavnými úlohami bolo určiť úroveň ziskovosti cukrovarov, ako aj zistiť úroveň konkurencieschopnosti produktu cukrovarníckeho priemyslu. Použité boli metódy hodnotenia a porovnávacej analýzy štatistických údajov. Ďalej, na účely posúdenia úrovne konkurencieschopnosti produktu cukrovarníckeho priemyslu v členských štátoch EAEU sa aplikovali diferenciálne ukazovatele konkurencieschopnosti produktu týkajúce sa ceny a objemu predaja

na trhu, relatívnej exportnej výhody (RXA), relatívnej dovoznej výhody (RMA) a bola vypočítaná relatívna obchodná výhoda (RTA).

Kľúčové slová: cukrovarnícky priemysel, konkurencieschopnosť výrobkov, ziskovosť podnikov, export, import, EUEA.

JEL: Q17, F10.

Literatúra

1. Совместные прогнозы развития агропромышленного комплекса, балансы спроса и предложения государств – членов Евразийского экономического союза по сельскохозяйственной продукции, продовольствию, льноволокну, кожевенному сырью, хлопковолокну и шерсти на 2019–2020 годы. Москва: ЕЭК, 2019, 86 с., [online] http://www.eurasiancommission.org/ru/act/prom_i_agroprom/dep_agroprom/monitoring/Documents/%D0%A1%D0%BE%D0%B2%D0%BC%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BD%D1%8B%D0%B5%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%BD%D0%BE%D0%B7%D1%8B%20%D0%BD%D0%B0%202019%2020%20%D0%B3%D0%B3.pdf.
2. Казахстан стал зависим от импортного сахара. [online] <https://businessmir.kz/2019/07/11/kazakhstan-stal-zavisim-ot-importnogo-sahara/>.
3. ASHILOVA, A.; XIAOCHEN, ZH.: International trade competitiveness of Kazakhstan small and medium enterprises (SMEs). *Bull. of Nat. Academy Sci. of the Rep. Kazakhstan*, 3, 2020 (385), s. 125–131, doi.org/10.32014/2020.2518–1467.78, ISSN 2518-1467.
4. KOKENOVA, A. ET AL.: (2020) Mechanisms for ensuring the competitiveness of business structures in the agricultural sector. *Bull. of National Academy of Sci. of the Republic of Kazakhstan*, 6, 2020 (388), s. 154–161, doi.org/10.32014/2020.2518-1467.195, ISSN 2518-1467.
5. TIREUOV, K.; KERIMOVA, U.; TUREKULOV, S.: Ways to improve the competitiveness of agricultural production in Kazakhstan. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, 11, 2020 (2), s. 613–618, [online] at: <https://journals.aserspublishing.eu/jarle/article/view/5129>, cit. 15. 6. 2021.
6. TSAURKUBULE, ZH. ET AL.: Assessment of competitiveness of regions of the Republic of Kazakhstan. *Insights into Regional Development, Entrepreneurship and Sustainability Center*, 2, 2020 (1), s. 469–479, doi.org/10.9770/IRD.2020.2.1(6).
7. ZHUSUPOV, Y. ET AL.: Main directions of increasing competitiveness considering specificity of agriculture and its sustainable development. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 11, 2020 (7), s. 1829–1840, [online] <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/5735>, cit. 15. 6. 2021.
8. *Monitoring the development of Agricultural Co-operatives in Kazakhstan*. OECD, Paris: OECD Publishing, 2019, [online] <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/central-asia/Kazakhstan-Monitoring-Agricultural-Co-operatives-2019-EN.pdf>, cit. 15. 6. 2021.
9. SVETUNKOV, S.; LITVINOV, A.: Competition and business decisions. *Promotion Technology Corp.*, 2000, [online] <https://sergey.svetunkov.ru/wp-content/uploads/2020/08/LitSvet.pdf>, cit. 5. 6. 2021.
10. BAVOROVA, M.: Influence of policy measures on the competitiveness of the sugar industry in the Czech Republic. *Agricult. Econ.*, 49, 2003, s. 266–274, doi.org/10.17221/5385-AGRICECON.
11. ERDEM, T.: Competitiveness of dried sector: A case study of world and Turkey. *Agricultural Economics*, 66,, 2020, s. 365–372, doi.org/10.17221/98/2020-AGRICECON, cit. 7. 6. 2021.
12. Евразийская экономическая комиссия Статистический ежегодник Евразийского экономического союза. Москва, 2020, 445 с., [online] http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_stat/econstat/Documents/Stat_Yearbook_2020.pdf.
13. *Цены*. Евразийская экономическая комиссия, [online] http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_stat/econstat/Pages/prices.aspx.

14. Prices in industry in the Republic of Kazakhstan. *Statistical Compendium*. Nur-Sultan, 2020, 209 s., [online] <https://stat.gov.kz/official/industry/26/publication>, cit. 8. 6. 2021.
15. Необходимы срочные меры по спасению сахарной отрасли Казахстана. *Kursiv*, 2019, [online] <https://kursiv.kz/news/otrasle-vye-temy/2019-12/neobkhodimy-srochnye-mery-po-spaseniy-u-sakharnoy-otrasli-kazakhstan>.
16. О ценовой ситуации на рынке сахара в Российской Федерации. Москва, 2018, 14 с., [online] https://fas.gov.ru/system/presentations/attachments/2018/12/3/original/%D0%A1%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F_%D0%BD%D0%B0_%D1%80%D1%8B%D0%BD%D0%BA%D0%B5_%D1%81%D0%B0%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B0_%D0%B2_%D0%A0%D0%A4.pdf.
17. ОБЗОР сахарной отрасли государств – членов Евразийского экономического союза за 2012–2016 гг. Москва, 2017, 110 с., [online] http://www.eurasiancommission.org/ru/act/prom_i_agroprom/dep_agroprom/sensitive_products/Documents/%D0%9E%D0%B1%D0%B7%D0%BE%D1%80%20%D1%80%D1%8B%D0%BD%D0%BA%D0%B0%20%D1%81%D0%B0%D1%85%D0%B0%D1%80%D0%B0.pdf.
18. Agriculture, forestry and fisheries in the Republic of Kazakhstan. *Statistical Compendium*. Nur-Sultan, 2020, 134 s., [online] <https://stat.gov.kz/official/industry/14/publication>, cit. 9. 6. 2021.
19. *Euromonitor International*. [online] <https://www.portal.euro-monitor.com/portal/statisticsevolution/index>.
20. Industry of Kazakhstan and its regions. *Statistical Compendium*. Nur-Sultan, 2020, 204 s., [online] <https://stat.gov.kz/official/industry/151/publication>, cit. 6. 6. 2021.
21. Финансовые показатели 2. *Инвестиционный портал*, [online] <http://investgo24.com/article/fianasovyje-pokazateli-2-prodolzhenije>.
22. Статистика и аналитика по внешней торговле Казахстана. *Trade-report.kz*, [online] <https://tradereport.kz/ru>.
23. Cane or beet sugar and chemically pure sucrose. *TrendEconomy*, 2019, [online] https://trendeconomy.com/data/commodity_h2?commodity=1701,TOTAL&indicator=TV,tv_wrl_d_share&trade_flow=Export,Import&time_period=2019.

Yeginbayeva A., Petrovčíková K., Lieskovská V., Khoich A.: Comparative Analysis of Sugar Industry of EAEU Countries in Terms of Competitiveness

The main purpose of the article is to provide a complete analysis of the competitiveness of sugar industry product of EAEU member states. The main tasks are to determine the level of profitability of sugar factories, as well as to identify the competitiveness level of sugar industry product. The research process used methods of evaluation and comparative analysis of statistical data. Furthermore, to assess the level of product competitiveness of the sugar industry in the EAEU Member States, differential product competitiveness indicators related to price and market sales volume, relative export advantage (RXA), relative import advantage (RMA) were applied and relative trade advantage (RTA) was calculated.

Key words: sugar industry, product competitiveness, enterprise profitability, export, import, EUEA.

Kontaktná adresa – Contact address:

Ing. Katarína Petrovčíková, PhD., Ekonomická Univerzita v Bratislave, Podnikovohospodárska fakulta, Katedra obchodného podnikania, Tajovského 13, 041 30 Košice, Slovensko, e-mail: katarina.petrovcikova@euba.sk